

جلسه پنجم: اخلاص ۱

دومین عنصر کلیدی در عرصه معنویت و اخلاق، عنصر اخلاص است. اخلاص به معنای آن است که انسان در افعالی که برای خدا انجام می‌دهد جز خدا مدّ نظرش نباشد. اخلاص هم در عبادات است هم در غیر عبادات. عبادت هم دو معنا دارد. امثال نماز، روزه و حج عبادت خاصّ است. و معنای عبادت عام همان است که می‌گوییم بندگی. تحت فرمان خدا بودن. این که چارچوب زندگی انسان چارچوب خدا و دستورات خدا باشد.

امام صادق علیه السلام فرمود: «لَيْسَتِ الصَّلَاةُ قِيَامَكَ وَقُعُودَكَ، إِنَّمَا الصَّلَاةُ إِخْلَاصُكَ، وَأَنْ تُرِيدَ بِهَا اللَّهُ وَحْدَهُ»^۱. نماز واقعی آن نمازی است که انسان فقط و فقط خدا را در نظر داشته باشد نه هیچ چیز دیگر. در روایت دیگر فرمود: «وَالْعَمَلُ الْخَالِصُ الَّذِي لَا تُرِيدُ أَنْ يَحْمَدَكَ عَلَيْهِ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»^۲ عمل خالص آن عملی است که دوست نداشته باشی هیچ‌کس جز خدا تعریف کند. فقط تعریف خدا را مدنظر داشته باشی. البته این نیز مرحله‌ای است. مرحله بالاتر این است که انسان، فقط و فقط رضای خدا را مدنظر داشته باشد و بس.

۱- انگیزه اخلاص

انسان بی انگیزه نمی‌شود. «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ»^۳ اعمال با نیت‌های انسان‌هاست و انگیزه‌ها. آن وقت این انگیزه‌ها از دو نوع بیشتر نیست.

۱/۱- انگیزه غیر خدایی: پول و ریاست و شهرت و رأی و... انگیزه‌های غیر خدایی است. این انگیزه‌ها انگیزه‌های مشرکانه است لکن باید توجه داشت ما دو نوع شرک داریم یکی شرک آشکار که همان بت‌پرستی است. این در اصطلاح شرک «جلی» است. یک نوع شرک دیگری هم هست که شرک «خفی» نام دارد؛ شرک پنهان است و خود انسان متوجه نیست که این شرک است. از این شرک در قرآن و روایات به ریا تعبیر می‌شود. ریا یعنی کار خدایی که انسان با انجام آن، انگیزه غیر خدایی داشته باشد. قرآن می‌فرماید: «فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ * الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ * الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤْنَ - پس وای بر نمازگزارانی که * در نماز خود سهل‌انگاری می‌کنند * همان کسانی که ریا می‌کنند» (ماعون/۴۶) آن‌هایی که نماز می‌خوانند تا نشان بدهند ما اهل نمازیم. و می‌فرماید: «إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالاً يُرَاؤْنَ النَّاسَ وَ لَا يُذَكِّرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا - منافقان می‌خواهند خدا را فریب دهند؛ در حالی که او آن‌ها را فریب می‌دهد؛ و هنگامی که به نماز برمی‌خیزند، با کسالت برمی‌خیزند؛ و در برابر مردم ریا می‌کنند؛ و خدا را جز اندکی یاد نمی‌نمایند» (نساء/۱۴۲) منافقین از ویژگی‌های‌شان همین ریا است. با خدا هم از راه کلک و از راه حيله وارد می‌شوند و خدا در مقوله رفتاری آن‌ها نیست.

۱- میزان الحکمة؛ ج ۳؛ ص ۳۷۴ ح ۱۰۴۵- به نقل از شرح نهج البلاغة لابن أبی الحدید ج ۱ ص ۳۲۵

۲- الکافی (ط - الإسلامية) ج ۲ ص ۱۶؛ باب الإخلاص

۳- تهذیب الأحکام (تحقیق خراسان) ج ۱؛ ص ۸۳؛ باب صفة الوضوء و الفرض منه و السنة و الفضيلة فيه

۱/۲- انگیزه خدایی: «انگیزه» خدایی است و «انگیزه‌ها» نیست، چون آن‌جا که خدا هست تعدد نیست. نور هست. «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ». (نور/۳۵) در قرآن «نورین» نداریم. در قرآن «انوار» نداریم. هرچه داریم نور است. ولی فراوان ظلمات داریم. آن‌جا که خدا نیست تعدد هست. آن‌جا تفرقه هست. آن‌جا انگیزه‌های فراوان هست. اما اگر کسی برای خدا وارد میدان شد این‌جا فقط خدا هست و بس. در یک روایتی امام صادق علیه السلام فرمود: «مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ أَجَلَ مِنْ أَنْ يَكُونَ فِي قَلْبِهِ مَعَ اللَّهِ غَيْرُهُ»^۱ بالاتر از این نعمت در مؤمن و برای مؤمن نیست که در دلش جز خدا نباشد. قلب سلیم^۲ که در قرآن به آن اشاره شده چنین قلبی است. ما دو جور قلب داریم. یکی قلب مریض است یکی قلب سالم است. قلبی که باید عرش خدا باشد، «قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ»^۳ اگر پایتخت شیطان و انگیزه‌های شیطانی شد، قلب مریض است.

یک قلب هم قلب سالم است. «يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ» روزی که مال فایده ندارد بچه‌ها فایده ندارند قلب سلیم فایده دارد.

امام صادق علیه السلام فرمود: «الْقَلْبُ السَّلِيمُ الَّذِي يَلْقَى رَبَّهُ وَ لَيْسَ فِيهِ أَحَدٌ سِوَاهُ»^۴ قلب سلیم آن قلبی است که وقتی به دیدار خدا می‌رود به جز خدا در این دل نباشد.

۱/۳- مرز بین اخلاص و ریا (قسمت اول): توجه به وسوسه در عرصه ریا مهم است. امام خمینی رحمه الله در رساله ریا می‌فرمایند اگر کسی نرود مسجد و بگوید می‌ترسم ریا بشود. این خود یک ریای دیگری است. مسجد هم برای غیر خدا برود، این هم ریاست. انسان خودش خوب تشخیص می‌دهد مرز بین اخلاص و ریا را.

«بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ * وَ لَوْ أَلْقَى مَعَاذِرُهُ». انسان خودش را خوب می‌شناسد. اگر کاری را انسان مخلصانه برای خدا انجام داد؛ بعد مردم فهمیدند، حتی اگر خوشحال هم بشود. این ریا نیست. ضراوه از امام باقر علیه السلام پرسید که انسان کاری را برای خدا انجام می‌دهد اما بعد از این‌که مردم فهمیدند بدش نمی‌آید، ناراحت نمی‌شود؛ این ریا است یا ریا نیست؟ امام باقر علیه السلام فرمود: این ریا نیست.^۵ به‌طور طبیعی انسان حبّ نفس دارد. وقتی یک کاری را برای خدا انجام داده، حالا مردم می‌فهمند خوشحال می‌شود. باید مراقب بود غیر ریا را جای ریا نگذاشت و غیر اخلاص را هم جای اخلاص نگذاشت.

۱- بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۶۶؛ ص ۳۴۳؛ باب ۳۸ جوامع المکارم و آفاتها و ما یوجب الفلاح و الهدی

۲- «در آن روز (قیامت) مال و فرزندان سودی نمی‌بخشد * مگر کسی که با قلب سلیم به پیشگاه خدا آید.» (شعراء/۸۸ و ۸۹)

۳- بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۵۵؛ ص ۳۹؛ باب ۴ العرش و الكرسي و حملتهما

۴- الکافی (ط - الإسلامية) ج ۲؛ ص ۱۶؛ باب الإخلاص

۵- سَأَلَتْهُ عَنِ الرَّجُلِ يَعْمَلُ الشَّيْءَ مِنَ الْخَيْرِ فَيَرَاهُ إِنْسَانٌ فَيَسِرُّهُ ذَلِكَ فَقَالَ لَا بَأْسَ مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَهُوَ حَبِيبٌ أَنْ يَظْهَرَ لَهُ فِي النَّاسِ الْخَيْرُ إِذَا لَمْ يَكُنْ صَنَعَ ذَلِكَ لِذَلِكَ. الکافی (ط - الإسلامية) ج ۲ ص ۲۹۷؛ باب الرياء

نمونه سوالات آزمون

۱- ..... به معنای آن است که انسان در افعالی که برای خدا انجام می دهد،

جز خدا مد نظرش نباشد. ؟

الف: رضا   ب: تقوا   ج: اخلاص   د: ایثار

۲- کدام مورد مفهوم عام عبادت از آن استنباط می شود؟

الف: نماز   ب: روزه   ج: اخلاص   د: بندگی

۳- کدام یک از موارد زیر جزء شرک خفی می باشد؟

الف: بت پرستی   ب: ریا   ج: قتل   د: زنا

۴- کدام عبارت در مورد اخلاص صحیح نمی باشد؟

الف: اخلاص هم در عبادات هست و هم در غیر عبادات هست.

ب: دومین عنصر کلیدی در عرصه معنویت و اخلاق، عنصر اخلاص هست.

ج: اخلاص همان ورع می باشد

د: مرحله بالاتر اخلاص این است انسان فقط و فقط رضای خدا را مد نظر داشته باشد.

۵- ..... می خواهند خدا را فریب دهند در حالی که او آنها را فریب

می دهد و هنگامی که به نماز برمی خیزند، با کسالت برمی خیزند.

الف: کافران   ب: یهودیان   ج: مذبذبین   د: منافقان